

Harnâme'nin Söz Varlığı Bağlamında İncelenmesi

Nermin Er Aydemir nermin.eraydemir@alanya.edu.tr
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Ali Canbulat ali.canbulat@alanya.edu.tr
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Öz:

Türkçe, sahip olduğu söz varlığı içerisinde özellikle tarihi köklülüğüne dayalı olarak kalıplaşmış kültürel kodlara karşılık gelen zengin söz varlığına sahiptir. Bu zenginliğin örnekleri, Türk edebiyatının sözlü ve yazılı türlerinde görülmektedir. 14.yüzyılın sonu ile 15.yüzyılın ilk yarısında yaşamış, Klasik Türk edebiyatının kurucularından biri olarak kabul edilen Şeyhî'nin Harnâme adlı eseri Türk hiciv edebiyatının ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Bu eser, Türk edebiyatında hem edebî tarih hem de dil tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Şeyhî'nin satirik bir eser olan Harnâme'yi yazarken gösterdiği incelik, nezahet ve alay ediş ile Harnâme hiciv ve mizah alanında önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada Harnâme, Türk dilinin tarihsel özellikli kalıplaşmış kültürel temel söz varlığı unsurları ve özel adlar açısından ele alınmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmüş, verilerin toplanmasında doküman analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda çalışmada temel sözvarlığı; vücut ve organ isimleri, bitki (flora) isimleri, hayvan (fauna) isimleri, yer adları olarak belirlenmiştir. Çalışma sonucunda ise 45 farklı vücut ve organ isimlerinin 56 kez tekrar edildiği, farklı 11 bitki (flora) isimlerinin 17 tekrarla yer aldığı, 17 farklı hayvan (fauna) isimlerinin 34 kez tekrarlandığı, farklı 31 yer adının 40 kez tekrarlandığı, 16 farklı özel ismin kullanım sıklığının ise 16 olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle Harnâme'nin Türkçe öğretiminde kullanımına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, Şeyhî, Harnâme, temel söz varlığı, özel isimler.

Abstract:

Turkish has a vocabulary that corresponds to stereotyped cultural codes, especially based on its historical roots. Examples of this richness can be seen in the oral and written genres of Turkish literature. Şeyhî's work, Harnâme, who lived between the end of the 14th century and the first half of the 15th century and is considered one of the founders of Classical Turkish literature, is considered the first example of Turkish satirical literature. This work has an important place in Turkish literature in terms of both literary history and linguistic history. Harnâme has an important place in the field of satire and humor with the delicacy, decency and sarcasm that Şeyhî showed while writing Harnâme, a satirical work. In this study, the work Harnâme is discussed in terms of historical, stereotyped, cultural basic vocabulary elements of the Turkish language and proper names. The study was conducted within the framework of qualitative research method and document analysis technique was used to collect data. As a result of the analysis, the basic vocabulary in the study; body and organ names, plant (flora) names, animal (fauna) names and place names. As a result of the study, it was found that 45 different body and organ names were repeated 56 times, 11 different plant (flora) names were repeated 17 times, 17 different animal (fauna) names were repeated 34 times, 31 different place names were repeated 40 times, and 16 different proper nouns were used. It was found that the frequency was 16. Based on these results, a suggestion is made for the use of Harnâme in teaching Turkish

Keywords: Turkish education, Şeyhî, Harnâme, basic vocabulary, proper nouns.

GİRİŞ

Dil, insanların düşünme ve iletişim aracı olarak hem toplumsal hem de millî bir nitelik taşıyan kültür göstergesi olarak tanımlanabilmektedir. Tanımlardan biri “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan, uzlaşmaya dayalı olarak oluşturulmuş sesli veya görsel işaretler sistemi; lisan, zeban” olmak üzere Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlük’ünde (2023) dilin on üç tanımı yer almaktadır. Aksan ise dili, “Bir anda düşünemeyecek kadar çok yönlü, değişik açılardan bakılınca başka nitelikleri beliren bugün bile sırları çözilemeyen büyümlü bir varlık” olarak tanımlamaktadır (Aksan, 1995:11).

Bir dili oluşturan söz varlığı TDK güncel Türkçe Sözlük’te (2023) “bir dildeki sözlerin bütünü; söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler” olarak tanımlanırken Ötüken Türkçe Sözlük’te (2007: c.4, s. 5254) “(1) bir dildeki kelimelerin tümü; söz dağarcığı; söz hazinesi; vokabüler; kelime hazinesi. (2) Bir bilim dalının kendine özgü sözcüklerinin, terimlerinin tümü. (3) Böyle terimleri içeren kitap. (4) Bir sözlükte ya da veri bankasında, bir ad diziminde bulunan sözcükler bütünü. (5) Bir bütüncede yer alan kullanımların tümü. (6) Üretici dilbilgisinde bir dilin öğelerini belirten sonlu sayıdaki simgeler bütünü” ifadeleriyle tanımlanmıştır. Bir dilin söz varlığı sadece seslerin oluşturduğu göstergeler değil, o dili konuşan toplumun kavramlar dünyasının, maddi ve manevi kültürünün, dünya görüşünün, o dilin tarihinin de yansımasıdır. Bir dilin söz varlığını oluşturan unsurların başında ise temel söz varlığı (çekirdek sözcükler, sözcükler) gelmektedir. Aksan (2021:34), temel söz varlığını, insanın odak noktası olarak alınması gerektiğini belirterek “insanın organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek gibi kavramlar, ona en yakın kişileri gösteren akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar sayılabilir.” olarak ifade etmektedir.

Dil öğretiminde millî kültür ve değerleri taşıyan edebî metinler önemli yere sahiptir. Dilin önemli kullanım alanlarından biri olan bu metinler, dilin yapısını ve anlatım bütünlüğünü göstermektedir. Bu açıdan edebî metinler söz varlığının zenginleştirilmesi ve dil kurallarının öğretilmesinde temel işleve sahiptir (Özbay & Melanlıoğlu, 2014). Dil öğretiminde bir araç

olarak kullanılan edebî metinlerin işlevlerini Göğüş (1978, s.8), “*Dilsel göstergelerin düzenli ve tasarlanmış bir bütünü olan yazınsal metinler; duygu, heyecan, coşku, korku ya da insan ruhuna yönelik daha başka soyut değerleri yaratmaya ya da kullanmaya elverişli, anlam bakımından da çok zengin dilsel birimlerdir.*” olarak belirtmektedir. Bu çalışmada söz varlığı açısından ele alınan Harnâme adlı eserin yazarı, 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Klasik Türk edebiyatının kurucularından biri olarak kabul edilen Şeyhî'dir. Doğum tarihi hakkında kesin bilgiler olmamasına rağmen Germiyanlı olduğu ve Germiyan'ın başkenti Kütahya'da doğduğu görüşleri bulunan Şeyhî, “Hekim Sinan” olarak da bilinmektedir (Özdemir, 2011). Şeyhî'nin “Türkçe Divan, Hüsrev ü Şîrîn, Harnâme” adlı eserleri bulunmaktadır. Bu çalışmada ele alınan Harnâme, mizah ve hiciv edebiyatının örneği olarak gösterilmekte ve satirik bir özellik taşımaktadır. 126 beyitten oluşan Harnâme, aruzun feilâtün / mefâilün / feilün ölçüsüyle yazılmıştır. “*İlk 12 beyti tevhid ve na'tdır. Sonra pâdişahu medheden 26 beyitlik bir kısım geliyor. Bunun sonunda, sözü kendine getiren Şeyhî, 'rahat umdukça zahmetler gördüğünü, devlet istedikçe mihnet bulduğunu' söyliyerek, kendi haline uygun, bir hikâyeyle esas mevzua giriyor. Bîcâre bir eşeğin mâcerasını anlattıktan sonra, sözü tekrar kendine getirip, o eşekle arasındaki benzer noktaları kayd ediyor ve pâdişahı adalet isteyerek, dua ediyor. Duayı da ihtiva eden dördüncü kısım ayrı bir başlık taşımamaktadır*” (Timurtaş 1997: 176). Harnâme'nin içeriğine ilişkin TDV İslâm Ansiklopedisi ‘Şeyhî’ maddesinde şu açıklamalara yer vermiştir: “*Divan edebiyatında hiciv ve mizah sahasının en güzel örneklerinden olan 126 beyitlik mesnevi aruzun “feilâtün mefâilün feilün” kalıbıyla yazılmıştır. Küçük bir eser olmasına rağmen mesnevide bulunması gereken tevhid, na't, padişaha övgü, konunun işlenişi ve dua bölümlerini içeren Harnâme'de, çalışmaktan yorulmuş zayıf bir eşeğin besili öküzleri görüp onlara imrenmesi ve boynuz ararken kulağından ve kuyruğundan olması anlatılmaktadır. Hasan Özdemir'e göre Şeyhî bu hikâyeyi Arapça bir atasözünü, Emîr Hüseyinî'nin Zâdü'l-müsâfirîn'inde geçen bir eşek hikâyesini, İbrânî geleneğindeki eşek hikâyesini ve Ezop masallarındaki varyantlarını değerlendirerek yazmıştır. II. Murad'a sunulan, sosyal hiciv bakımından Türk edebiyatının en güzel eserlerinden kabul edilen ve dilinin sadeliği yanında canlı tasvirleriyle dikkat çeken Harnâme'yi, Tâhir Olgun (Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi, Giresun 1949) ve Faruk Kadri Timurtaş (Şeyhî'nin Harnâmesi, İstanbul 1971) yayımlamıştır*” (TDV İslâm Ansiklopedisi, 2010, s. 80-82).

İncelen eserde yük çekmekten şikâyetçi, hasta, zavallı bir eşek vardır. Odun ve su taşıyan bu eşek gece gündüz dert ve üzüntü içindedir. Yük taşımaktan eşeğin sırtında tüy şöyle dursun deri ve et bile kalmamıştır. Dudakları sarkmış, çenesi düşmüş olan eşek o kadar zayıftır ki arkasına sinek konsa yoruluyormuş. Kulağına konan kargalar, gözündeki sinekler eşeğin ölmesini bekliyormuş. Bir gün sahibi eşeğe acımış ve üstünden palanını alarak otlağa salmış. Eşek, otlakta kılını çekse yağı damlayacak kadar besili öküzleri görür. Bunların boynuzlarına da hayran kalır. Kendisinin ve öküzlerin hâlini düşünüp niçin boynuzlarının olmadığını anlamayıp bunun haksızlık olduğunu düşünür. Bu işi, eşeklerin piri olarak bilinen akıllı, bilge eşeğin çözeceğini düşünerek ona danışır. İhtiyar eşek ona şu cevabı verir: “Allah öküzü rızık sebebi olarak yarattı. Gece gündüz arpa, buğday işler, bunların hâsıl olmasında uğraşırlar. Başlarında devlet tâcı olması, iç dışlarının et ve yağla dolu olması bundandır. Hâlbuki bizim işimiz odundur. Bunu göz önünde tutarsan bize kuyruk ve kulağın da fazla olduğunu anlarsın.” Bu sözleri duyan eşek dert içinde ayrılır. Ayrılırken de bu işin aslı kolaymış diye düşünür. Bu sırada yeşermiş bir ekin tarlası görür ve bu tarlaya öyle bir saldırır ki tarla kara toprak hâline gelir. Karnı doyan eşek sevincinden yuvarlanıp bağırır. Bu sesleri duyan tarla sahibi eşeği döver ve hırsını alamayıp eşeğin kulağını ve kuyruğunu keser. Canı acıyan eşek kaçarken yolda ihtiyar eşekle karşılaşır ve “Batıl isteyerek haktan ayrıldım, boynuz umarken kulaktan oldum.” der.

Satirik eser olmasının yanı sıra kullanılan dile, yapılan tasvirlerle dayalı olarak yazıldığı zamanın sınırlarını aşan, 15. yüzyılda Klasik Türk edebiyatının şairlerinden Şeyhî'nin kaleme aldığı Harnâme, çeşitli incelemelere ve araştırmalara konu olmuştur. Eser üzerine ilk çalışma Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'nün 1917'de Yeni Mecmua'da yayınlanan çalışmasıdır. Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın "Harnâme" adlı çalışmasında genel itibariyle "eserin adı", "telif sebebi ve kime takdim edildiği", "muhteviyatı", "mevzuu", "san'at değeri", "üslûp ve dil hususiyetleri", "Harnâme nüshaları", "Harnâme'nin metni" konularına yer verilmiştir. Bu eserlerin dışında Harnâme üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar eserin dili, muhtevası, söz dizimi özellikleri, içerdiği mizahî ve hicvî unsurlar, bu türde kaleme alınmış eserlerle benzerliği, dünya edebiyatında fabl türünde yazılmış eserlerle benzerliği gibi konuları içermektedir (Aydemir, 2013; Çetin, 1972; Işık, 2019; Kılıç, 2011; Mengi, 2000; Öztürk, 2021). Mevcut çalışmanın konusunu Şeyhî'nin Harnâme adlı eserindeki temel söz varlığı ve özel isimler oluşturmaktadır. Çalışmada söz varlığı unsurlarından temel söz varlığı ve özel isimler belirlenerek bu unsurların hangi sıklıkta kullanıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmamızın alt amaçları şu soruları cevaplamaktır.

a) Şeyhî'nin Harnâme adlı eserinde hangi temel söz varlığı türleri kullanılmıştır?

b) Şeyhî'nin Harnâme adlı eserinde kullanılan özel adlar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, betimleyici nitel bir araştırmadır. "Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algılar ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yaklaşımıdır." (Yıldırım & Şimşek, 2013). Nitel araştırmamızın doğasına uygun olarak yürütülen çalışmada, veri toplama tekniklerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır.

Araştırma Malzemesi

Bu çalışmada Faruk Kadri Timurtaş'ın 1981 yılında Edebiyat Fakültesi Basımevi tarafından yayınlanan ve ikinci baskı olan "Şeyhî'nin Harnâme'si" adlı eser incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada öncelikle eser temin edilmiştir. Temin edilen eser incelenirken betimsel analiz tekniği esas alınmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Ardından bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım, Şimşek, 2013). Mevcut çalışmada atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıplaşmış sözler, çeviri sözcükler gibi diğer söz varlığı unsurları çalışma kapsamının dışında tutulmuş ve temel söz varlığı unsurları ile özel isimler çalışma kapsamına alınmıştır. Temel söz varlığı unsurları vücut ve organ isimleri, bitki (flora) isimleri, hayvan (fauna) isimleri, yer adları başlıkları çerçevesinde incelenmiştir. Analiz süreci tamamlandıktan sonra elde edilen veriler tablolar ve grafikler aracılığıyla sunulmuştur.

Etik Kurul İzin Bilgisi

Etik Kurul Kararından muafır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya konu olan eserde yer alan temel söz varlığı unsurları ve özel isimler belirlenerek bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular tablolarda sunulmuştur. Çalışmanın birinci alt amacının odak noktasını temel söz varlığı oluşturmaktadır. Temel söz varlığı içerisinde yer alan sözcükler günlük yaşamda sık kullanılan sözcüklerdir. Bu açıdan eserin temel söz varlığı unsurlarının belirlenmesi toplum hakkında birçok bilginin aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bölümde “Harnâme” adlı eserin temel söz varlığı unsurlarından vücut ve organlarla, bitkiyle (flora), hayvanla (fauna) ve yer adlarıyla ilgili kavramlar tespit edilmiş, tablolar şeklinde sunulmuştur.

Tablo 1. “Harnâme” adlı eserde geçen vücut ve organlarla ilgili söz varlığı, beyit numaraları ve kullanım sıklıkları

Sıra	Vücut ve Organlarla İlgili Söz Varlığı	Beyit Numarası	Kullanım Sıklığı
1	<i>kademi</i> ‘ayağı’	18	1
2	<i>kanı</i>	24, 109	2
3	<i>teninde</i>	41	1
4	<i>tü</i> ‘tüy’	41,42	2
5	<i>et</i>	42, 86	2
6	<i>deri</i>	42	1
7	<i>kana</i>	42	1
8	<i>sühük</i> ‘kemik’	43	1
9	<i>dudağı</i>	44	1
10	<i>eşek</i> ‘çene’	44	1
11	<i>teni</i>	45	1
12	<i>gözi</i>	45,46	2
13	<i>avuç</i>	45	1
14	<i>kulağında</i>	46	1
15	<i>yağında</i> ‘çapağında; çapak, göz çapağı’	46	1
16	<i>gözler</i>	50	1
17	<i>gögüzler</i> ‘gögüsler’	50,74	2
18	<i>kılın</i> ‘kıl(lar)ını’	51	1
19	<i>yağı</i>	51	1
20	<i>boynuzu</i>	52	1
21	<i>elde</i>	58	1
22	<i>ayakda</i>	58	1
23	<i>başlarına</i>	59,86	2
24	<i>boynuzın</i> ‘boynuzunu’	60	1
25	<i>yağlar</i> ‘yağları’	63	1
26	<i>kuyruğıyla</i>	64	1
27	<i>kulağından</i>	67	1
28	<i>içi</i>	75,86	2
29	<i>taşı</i> ‘dışı’	75,86	2
30	<i>yağlı</i>	75	1
31	<i>etlü</i>	75	1
32	<i>boynuzumuz</i>	77	1
33	<i>boynuz</i>	80	1
34	<i>yağ</i>	86	1
35	<i>boynuz</i>	88,112	2
36	<i>kulağ</i>	88,117	2
37	<i>kuyruk</i>	88,117	2
38	<i>kırmı</i>	98	1
39	<i>yüregi</i>	107	1
40	<i>kulağı</i>	108	1
41	<i>kuyruğı</i>	108	1

42	<i>canı</i>	109	1
43	<i>yaşı</i> 'gözyaşı'	109	1
44	<i>kulağdan</i>	112	1
45	<i>başuma</i>	115	1
Toplam			56

Tablo 1' de görüldüğü üzere vücut ve organlarla ilgili 45 söz varlığından bahsedilirken vücut ve organ isimleri 56 kez tekrar etmiştir. En sık tekrar edilen vücut ve organlar isimleri "*kanı, tü, et, gözi, gögüzler, başlarına, içi, taşı, boynuz, kulağ, kuyruk*" (2) olmuştur.

Tablo 2. "Harnâme" adlı eserde geçen bitki (flora) ile ilgili söz varlığı, beyit numaraları ve kullanım sıklıkları

Sıra	Bitki (Flora) İle İlgili Söz Varlığı	Beyit Numarası	Kullanım Sıklığı
1	<i>nergis</i>	30	1
2	<i>süsen</i> 'susam'	30	1
3	<i>lâle</i>	31	1
4	<i>goncanuğ</i>	31	1
5	<i>arpa</i>	45, 60, 84, 95	4
6	<i>şamam</i>	45	1
7	<i>ota</i>	49	1
8	<i>buğday</i>	84, 91, 92	3
9	<i>ekin</i>	93, 93	2
10	<i>gök ekini</i> 'yeşil ekini'	97	1
11	<i>arpaya</i>	115	1
Toplam			17

Tablo 2 incelendiğinde bitki çeşitliliği olduğu ve 11 bitki adına 17 tekrarlar yer verildiği görülmektedir. Bu bitkiler içerisinde en sık tekrar edilen "*arpa (4)*"dır. Daha sonra sık kullanılanlar ise "*buğday (3)*" ve "*ekin (2)*" olmuştur.

Tablo 3. "Harnâme" adlı eserde geçen hayvan (fauna) ile ilgili söz varlığı, beyit numaraları ve kullanım sıklıkları

Sıra	Hayvan (Fauna) ile İlgili Söz Varlığı	Beyit Numarası	Kullanım Sıklığı
1	<i>vahş</i> 'vahşî hayvanlar'	4	1
2	<i>tayr</i> 'kuşlar'	4	1
3	<i>eşek</i>	39, 62, 78, 81, 81, 89, 89, 95, 95, 109, 110	11
4	<i>sinjek</i>	44	1
5	<i>karğalar</i>	46	1
6	<i>sinjegün</i>	46	1
7	<i>it</i>	47	1
8	<i>öküzler</i>	50, 74	2
9	<i>sığırları</i>	54	1
10	<i>kurd</i>	67	1
11	<i>arслан</i>	67	1
12	<i>eşekler</i>	69,73,107	3
13	<i>sığır</i>	78	1
14	<i>har</i> 'eşek'	68, 79, 104, 111, 113	5
15	<i>öküzi</i>	83	1
16	<i>rûbâh</i> 'tilki'	111	1
17	<i>toñuzlara</i>	117	1
Toplam			34

Tablo 3' te görüldüğü üzere 17 hayvan adından bahsedilirken hayvan adları 34 kez tekrar etmiştir. En sık tekrar edilen hayvan ise “eşek (14)” olmuştur. Bunun yanında “har (5), öküzler (2)” gibi hayvan adlarına yer verildiği görülmektedir. Bu dağılım eserin konusuna uygunluk göstermektedir.

Tablo 4. “Harnâme” adlı eserde geçen yer adları ile ilgili söz varlığı, beyit numaraları ve kullanım sıklıkları

Sıra	Yer Adları İle İlgili Söz Varlığı	Beyit Numarası	Kullanım Sıklığı
1	<i>kâ'inât</i>	3	1
2	<i>yir</i>	4, 6, 28	3
3	<i>gök</i>	4, 28	2
4	<i>gögi</i>	6	1
5	<i>arş 'gök'</i>	10	1
6	<i>ferş (yeryüzü)</i>	10	1
7	<i>Cihân</i>	12, 16, 35, 103, 125	5
8	<i>âlem</i>	13,17	2
9	<i>gîf 'dünya'</i>	14	1
10	<i>yir yüzini</i>	18	1
11	<i>sarây</i>	21	1
12	<i>memleket</i>	27	1
13	<i>Çîn</i>	34	1
14	<i>Hutâya</i>	34	1
15	<i>Rûm</i>	34	1
16	<i>otlağda</i>	50,74	2
17	<i>otlağı</i>	51	1
18	<i>tag</i>	53	1
19	<i>yayla</i>	55	1
20	<i>kışla</i>	55	1
21	<i>döşegi</i>	65	1
22	<i>gökde</i>	77	1
23	<i>yir yüzinde</i>	77	1
24	<i>kara tarla</i>	97	1
25	<i>Tarlasını</i>	105	1
26	<i>gök ekinliği</i>	106	1
27	<i>kara hâk 'kara toprak'</i>	106	1
28	<i>yiri</i>	106	1
29	<i>çarh 'gök'</i>	118	1
30	<i>felek 'gök,dünya'</i>	118	1
31	<i>Göklere</i>	121	1
Toplam			40

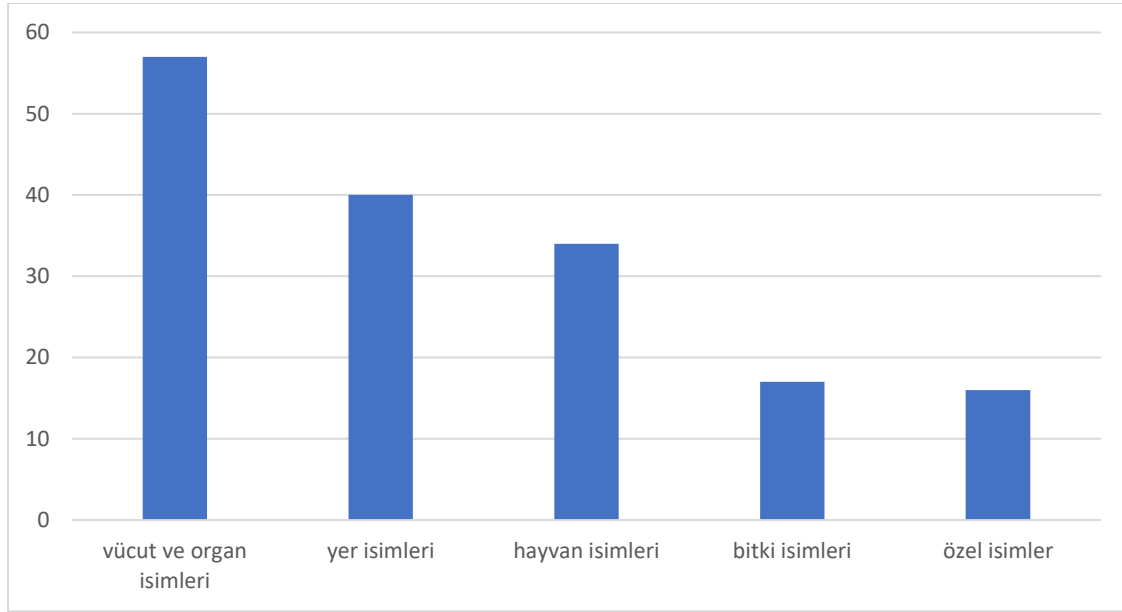
Tablo 4 incelendiğinde eserde toplam 31 yer adına ve bu yer adlarının 40 kez tekrarına yer verildiği görülmektedir. Eserde en sık tekrar eden yer adı 5 tekrarla “*cihân*”dır. Daha sonra 3 tekrarla “*yir*”, ikişer tekrarla “*gök, otlakda, âlem*” gelmektedir.

Çalışmanın ikinci alt problemi “Şeyhî'nin Harnâme adlı eserinde özel adlara yer verilmiş midir? Yer verilmişse hangi özel adlar kullanılmıştır?” ifadesi ile tanımlanmıştır. Çalışmada belirtilen alt probleme dair 16 kullanım Tablo 5'te sunulmuştur:

Tablo 5. “Harnâme” adlı eserde geçen özel isimler ile ilgili söz varlığı, beyit numaraları ve kullanım sıklıkları

Sıra	Özel İsimler İle İlgili Söz Varlığı	Beyit Numarası	Kullanım Sıklığı
1	<i>Rabb</i>	2	1
2	<i>Ahmed</i>	8	1
3	<i>Sikender</i>	15	1
4	<i>Şeh-i Sultan Mûrad Hân</i>	16	1
5	<i>Ye'cûc</i>	22	1
6	<i>Çîn</i>	34	1
7	<i>Hıtây'a</i>	34	1
8	<i>Rûm</i>	34	1
9	<i>Nûh</i>	64	1
10	<i>Üzeyr</i>	65	1
11	<i>Mesîh</i>	66	1
12	<i>Deccâl</i>	70	1
13	<i>Hallâk</i>	83	1
14	<i>Rezzâk</i>	83	1
15	<i>Çalab</i>	85	1
16	<i>Şeyhî</i>	122	1
Toplam			16

Belirli bir kişiyi veya benzerlerinden farklı özellik taşıyan bir varlığı, bir topluluğu karşılayan özel isimlerin eserde toplam 16 farklı kullanımı görülmektedir.

Şekil 1. “Harnâme” adlı eserin temel söz varlığı ve özel isimlerin kullanımının dağılımı

Bu çalışmada temel söz varlığı ve özel isimlere ilişkin elde edilen veriler incelendiğinde 56 kullanım ile en sık kullanılan temel söz varlığı vücut ve organ isimleridir. Daha sonra yer isimleri 40 kullanım sıklığı ile yer almaktadır. Sırasıyla 34 kullanım sıklığı ile hayvan (fauna) isimleri, 17 kullanım sıklığı ile bitki (flora) isimleri ve 16 kullanım sıklığı ile özel isimler gelmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Klasik Türk şiirinde önemli bir yeri olan ve 15. yüzyıl Divan şiirinin temsilcilerinden olan Şeyhî'nin "Harnâme" adlı eserini temel söz varlığı ve özel isimler açısından incelediğimiz bu çalışmada 45 farklı vücut ve organ isimlerinin 56 kez tekrar edildiği, farklı 11 bitki (flora) isimlerinin 17 tekrarla yer aldığı, 17 farklı hayvan (fauna) isimlerinin 34 kez tekrarlandığı, farklı 31 yer adının 40 kez tekrarlandığı tespit edilmiştir. Eserde belirlenen 16 farklı özel ismin kullanım sıklığı ise 16'dır.

Literatür taraması yapıldığında Harnâme ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Harnâme; dil özellikleri, söz dizimi özellikleri, eserin içeriği, içerdiği hiciv ögeler ve edebiyatımızdaki diğer eserlerle benzerliği, fabl türünde yazılmış dünya edebiyatındaki diğer eserler ile benzerliği gibi açılardan ele alınmıştır. Muzaffer Kılıç tarafından yayımlanmış olan "Divan Şiirinde Bir Hayvan Masalı: Harnâme" adlı makalede eserin halk anlatılarıyla ve hayvan masallarıyla nasıl örtüştüğü sorgulanmıştır. Korkmaz tarafından 2021'de yayınlanan "Şeyhî'nin Eserlerinde Hayvan Adları" çalışmasında Şeyhî'nin eserlerinin hayvan adları bakımından zengin olduğunu belirtilmektedir. Bu çalışmada Türk edebiyatında ilk fabl örneği olarak kabul edilen Harnâme'nin Şeyhî'nin imge dünyasında hayvanların önemini göstermesi bakımından önemli olduğunun belirtilmesi çalışmamızla paralellik göstermektedir. Harnâme'nin temel söz varlığını incelediğimiz bu çalışmada 17 farklı hayvan (fauna) isimlerinin 34 kez tekrarlandığı tespit edilmiştir.

"Şeyhî'nin Harnâme'sinde Yapı ve İzlek" adlı çalışma Sezer Oğuzkan ve Müzahir Kılıç tarafından 2020 yılında yapılmış ve bu çalışmada Harnâme, modern hikâye ve roman tahlili yöntemlerine göre incelenmiştir. Çalışmada düzeni ve adaletsizliği eleştirmenin, sosyal eleştiride bulunmanın zorluğunun hayvanlar üzerinden anlatıldığı ve uğranılan haksızlığın mizah ile sanatkârane bir şekilde dile getirildiği belirtilmiştir. Animasyon film tadında olarak belirtilen bu eserin yazınsal okuma metni olarak incelenmesinin belirtilmesi çalışmada ulaştığımız sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Lokman Turan, Hüseyin Öztürk ve Ali Kırıcı tarafından 2019 yılında hazırlanılmış olan "Uçan Eşek'te Harnâme'nin İzleri Karşılaştırmalı Bir Okuma Denemesi" çalışmada Mevlâna İdris Zengi'nin, Uçan Eşek adlı hayvan masalı ile Harnâme karşılaştırılmıştır. Çalışmada ilgili fakültelerin çocuk edebiyatı ve klasik Türk edebiyatı öğretimi yapılan bölümlerinde bu çalışmanın kullanılarak etkili bir metinler arası okuma yapmanın mümkün olduğunun belirtilmesi, çalışmamızda bu eserin Türkçe ders kitaplarında okuma metni olarak yer almasını desteklemektedir.

İsa Işık tarafından 2019 yılında kaleme alınmış olan "Harnâme'nin Yapı Unsurları ve Muhteva Bakımından İncelenmesi" adlı makalede Harnâme yapı ve muhteva özellikleri bakımından incelenmiştir. Bu çalışmada Şeyhî'nin eserinde kullandığı dilin sade ve anlaşılır bir Türkçe ve zengin bir söz varlığına sahip olduğu belirtilmiştir.

Kadriye Yılmaz'ın, "Klâsik Türk Edebiyatında Mizah: Harnâme-Şikâyetnâme Örneği" çalışmasında Türk edebiyatının iki büyük mizah eseri olan Harnâme ve Fuzûlî'nin Şikâyetnâme'sinin karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmada, zayıf eşeğin, yetenekleri göz ardı ederek sadece dış görünüşe bakarak kendisini öküzlerle kıyaslaması mizah unsuru olarak gösterilmiştir. Mizahî eserlerin temel ifade biçimlerinden olan mecaz-ı mürsel, teşbih, istiâre, kinâyeyi kullanma açısından diğer eserlerden farkının olmadığı ve mizah teorilerinin ilkeleriyle

de örtüştüğü belirtilmiştir. Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2024) Üretim Atölyesi Etkinliklerinde Kullanılacak Metin Türleri başlığında mizahın da bulunması açısından bir mizah örneği metni olarak öğretim sürecinde Harnâme kullanılabilir.

Mehmet Özdemir “Harnâme'nin Tahkiye Dışındaki Bölümlerine Şekil ve Muhteva Açısından Bakış” adlı çalışmasında Harnâme'nin içerdiği sosyal mesajlar ve eserdeki kader kavramı üzerinde durmakta ve eserin sinema sektöründe değerlendirilmediğinden Ezop, La Fontaine, Beydaba gibi fabl yazarlarının tanındığını ancak Şeyhi ve Harnâme'sinin tanınmadığını belirtmiştir. Elde edilen bu sonuç, eserin okuma metni olarak Türkçe ders kitaplarında kullanılması savını desteklemektedir.

İncelenen eser temel söz varlığı ve özel isimler bakımından zengin öğeler içermektedir. Bu bağlamda söz varlığını ve dil becerilerini geliştirmeye yönelik olarak bu esere Türkçe ders kitaplarında metin olarak yer verilebilir. Ayrıca gelişen teknolojiyle beraber öğrencilerin de bu teknolojiyle iç içe olduğu düşünüldüğünde eser animasyon veya çizgi film şeklinde hazırlanarak öğrencilere yönelik etkinliklerde kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2021). *Türkçenin sözvarlığı*. Bilgi Yayınevi.
- Aydemir, Ö. K. (2013). Harnâme'nin söz dizimi özellikleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 37(37), 183-197. <https://doi.org/10.12787/KARAM702>
- Biltekin, H. (2010). “Şeyhî”. TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyhî> (Erişim Tarihi: 12.02.2024).
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. Ötüken Neşriyat.
- Çetin, N. (1972). Arapça birkaç darb-ı meselin ve Şeyhî'nin Harnâme'sinde işlediği hikâyenin menşei hakkında. *Şarkiyat Mecmuası*, 7, 227-243.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Gül Yayınevi.
- Işık, İ. (2019). Harnâme'nin yapı unsurları ve muhteva bakımından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 460-479. <https://doi.org/10.29000/rumelide.619017>
- Kılıç, M. (2011). Divan şiirinde bir hayvan masalı: “Harnâme”. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 1967-1982.
- Korkmaz, A. (2021). Şeyhî'nin eserlerinde hayvan adları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 71, 123-162. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4468>
- Köprülü, M. F. (1917). Harnâme. *Yeni Mecmua*, 13, 253-256.
- MEB. (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mengi, M. (2000). Harnâme kime sunuldu. *Türkoloji Dergisi*, 7, 173-177.
- Oğuzkan, S., & Kılıç, M. (2020). Şeyhî'nin Harnâme'sinde yapı ve izlek. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 243-265. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.762072>
- Özbay, M., & Melanlıoğlu, D. (2014). Kelime öğretiminde örneklemenin önemi ve Divanü Lügati't Türk. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 49-58.
- Özdemir, M. (2010). Harnâme'nin tahkiye dışındaki bölümlerine şekil ve muhteva açısından bakış. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 68-82. <https://doi.org/10.12780/UUSB63>
- Özdemir, M. (2011). *Harnâme Şeyhî*. Kapı Yayınları.

- Öztürk, F. (2021). Harnâme ile ilgili yapılan çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2(1), 166-183.
- Timurtaş, F. K. (1981). *Şeyhî'nin Harnâme'si* (2. Baskı). Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Timurtaş, F. K. (1997). *Makaleler* (Dil ve Edebiyat Yazıları) (M. Özkan, Haz.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, L., Öztürk, H., & Kırıcı, A. (2019). Uçan Eşek'te Harnâme'nin izleri: Karşılaştırmalı bir okuma denemesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 29-40.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Güncel Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2016). Klasik Türk edebiyatında mizah: Harnâme-Şikâyetnâme örneği. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 5, 198-203.

EXTENDED ABSTRACT

Examining Harnâme in The Context of Vocabulary

Introduction

Language, as one of the most significant indicators of social and national culture, serves as the fundamental instrument for both communication and thought. The Turkish language, with its deep historical background, encompasses a rich vocabulary interwoven with cultural codes. This richness manifests itself throughout all oral and written genres of Turkish literature. Among the distinguished contributors to this literary heritage, Şeyhî emerges as a transformative figure in Classical Turkish literature, whose masterpiece Harnâme represents the first exemplar of Turkish satirical literature. This study conducts a comprehensive analysis of Harnâme through the lens of Turkish language's core vocabulary and onomastic elements, emphasizing its significance in both linguistic and literary domains.

Methodology and Theoretical Framework

This research employs a qualitative methodology, specifically utilizing systematic document analysis to examine the vocabulary structure in Harnâme. The primary source material consists of the 1981 critical edition of Şeyhî's Harnâme, edited by Faruk Kadri Timurtaş. The data collection process involved a meticulous identification and categorization of core vocabulary elements, including anatomical terminology, botanical nomenclature, zoological references, geographical appellations, and proper nouns. The analytical framework incorporated both quantitative assessment of vocabulary frequency and qualitative evaluation of contextual usage.

Research Findings and Analysis

The systematic examination of Harnâme revealed a sophisticated linguistic architecture characterized by the following elements:

Core Vocabulary Distribution:

- **Anatomical Terminology:** The text contains 45 distinct body and organ-related terms, with 56 total occurrences, demonstrating the author's predilection for corporeal imagery in narrative construction.
- **Botanical References:** 11 unique plant names appear 17 times throughout the work, reflecting the text's engagement with natural imagery and agricultural metaphors.
- **Zoological Elements:** 17 different animal names occur 34 times, underscoring the work's allegorical framework and its anthropomorphic characterization.

- Geographical References: 31 unique place names are mentioned 40 times, establishing both physical and symbolic spatial dimensions.
- Onomastic Elements: Sixteen distinct proper nouns appear once each, contributing to the narrative's specific character development and symbolic representation.

Discussion and Theoretical Implications

The findings substantiate Harnâme's significance as a valuable resource for Turkish language pedagogy and linguistic research. The text's sophisticated deployment of core vocabulary elements and cultural motifs aligns with contemporary educational objectives regarding linguistic competency and cultural literacy. Previous scholarly investigations (e.g., Kılıç, 2011; Işık, 2019) have similarly highlighted Harnâme's pedagogical potential, particularly emphasizing its linguistic sophistication and social commentary. Moreover, comparative analysis with international allegorical traditions reveals Harnâme's participation in the broader literary phenomenon of utilizing animal allegory for social critique.

Pedagogical Applications and Educational Implications

The research findings suggest multiple pedagogical applications for Harnâme in contemporary educational contexts. The text's rich vocabulary structure provides opportunities for:

- Enhanced vocabulary acquisition through contextual learning
- Development of cultural and historical awareness
- Understanding of allegorical literary devices
- Recognition of classical Turkish literary conventions
- Integration of linguistic and literary analysis skills

Conclusions and Future Research Directions

This investigation concludes that Harnâme's sophisticated vocabulary structure positions it as an invaluable resource for Turkish language instruction and linguistic research. The text's adaptability to contemporary educational methodologies, including digital platforms and interactive learning environments, suggests numerous possibilities for modern pedagogical applications. Future research directions might include:

- Development of digital learning tools based on Harnâme's vocabulary structure
- Comparative studies with other classical Turkish texts
- Investigation of the text's potential in cross-cultural education
- Analysis of its application in Turkish as a second language instruction
- Exploration of interdisciplinary approaches combining linguistics, literature, and digital humanities

The study recommends increased integration of classical texts like Harnâme into modern Turkish language curricula, emphasizing their potential for enhancing both linguistic competency and cultural understanding. Additionally, the development of innovative teaching methodologies that leverage digital technologies could further amplify the text's educational impact and accessibility for contemporary learners.

Journal of Education and New Approaches

Makale Bilgileri:	Harnâme'nin Söz Varlığı Bağlamında İncelenmesi
Makale Türü:	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi:	10.09.2024
Kabul Tarihi:	09.10.2024
Yayın Tarihi:	30.12.2024
Sorumlu yazar	Nermin Er Aydemir nermin.eraydemir@alanya.edu.tr
Değerlendirme:	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Etik Beyan:	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / Turnitin
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muafır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkısı	Bütün yazarlar eşit katkıda bulunmuşlardır.
Telif Hakları & Lisans:	Dergi, dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir ve çalışmaları Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License altında yayımlanmaktadır.